

Tango Twee

Si vis pacem, para bellum

Tango Twee

Si vis pacem, para bellum

Marcel van Hemert

Coverontwerp: Marcel van Hemert.
Uitgever: Brave New Books.

www.bravenewbooks.nl

Eerste druk: 2014.
ISBN: 978-94-021-2609-9

© Marcel van Hemert.

Voor Jessica, Alyscha en Dylano...

...en alle collega's
van **Dutchbat I, II, III en IV** (Griffin)
die op Tango Twee hebben gediend,
met inbegrip van hun thuisfront.

“Voor de uitzending naar Bosnië dachten we in onze naïviteit dat we iets goeds gingen doen: de vrede bewaren, burgers beschermen. We zouden het daar wel even op gaan lossen. Niemand van ons was voorbereid op wat we er aantreffen, niemand kon ook maar het geringste vermoeden hebben gehad hoe volledig doorgedraaid en getraumatiseerd we uit die hel zouden terugkomen.”

‘Chaos’

Escober (Esther en Berry Verhoef, 2006)

*“De mens op zijn best
is half engel, half zwijn.
't Meest zal de verdeling
ongunstiger zijn.”*

J.B. Charles

Auteur

Marcel van Hemert (1967) trad in 1987 als dienstplichtige in dienst van de Koninklijke Landmacht.

Na zijn dienstplicht en een periode als beroepsmilitair bepaalde tijd werd hij onderofficier bij de Geneeskundige Dienst.

Tot nu toe is hij vijfmaal op missie geweest, onder andere naar Bosnië en Afghanistan.

De uitzending met *Dutchbat II* in 1994-'95 was zijn enige als niet-onderofficier.

Sinds 20 juli 2007 is hij getrouwd met Jessica. Samen hebben ze een dochter Alyscha en zoon Dylano.

Voorwoord van mijn commandant

Ik herinner me de uitzending UNPROFOR Dutchbat-2 als de meest depressieve en uitzichtloze missie van de zes die ik heb meegemaakt. Een vredesmissie onder de vlag van de Verenigde Naties ziet normaal gesproken toe op de naleving van een bestand of verdrag. In dit geval was er geen sprake van een bestand of verdrag. Er werd nog volop oorlog gevoerd en wij dienden ons te schikken naar de nukken van de eenheidscommandant die ons in zijn gebied tolereerde. Wij hadden geen mandaat om direct in te grijpen als er werd gevochten en helaas ook niet als er wandaden werden gepleegd. Wij mochten slechts signaleren, rapporteren en we mochten soms helpen als er zich afschuwelijke drama's afspeelden.

Daar waren wij niet op voorbereid. We waren getraind om in te grijpen, om te vechten en niet om alleen passief toe te kijken.

Ik was zelf net een jaar terug van een uitzending naar Angola waar ik als VN-waarnemer getuige was van een burgeroorlog die zich qua wreedheid kon meten met die in voormalig Joegoslavië. Misschien was ik daardoor enigszins voorbereid op de vreselijke gebeurtenissen bij Babina Luka. Ik weet zeker dat vier jaar later mijn tweede uitzending naar Bosnië therapeutisch heeft gewerkt.

Het stevige mandaat van door de NAVO geleide Stabilization Force (SFOR) in vergelijking met de tandeloze onmacht van de United Nations Protection Force (UNPROFOR) gaf een geweldig goed gevoel. Dit keer was er een verdrag, waren we tot de tanden toe

bewapend en behoorden Leopard-2 tanks tot onze standaarduitrusting. Het Dayton Peace Agreement gaf exact aan welke stappen in het vredesproces wanneer genomen moesten worden. De voormalig strijdende partij die zich daar niet aan hield kreeg te maken met stevige sancties.

De Bravo Compagnie is onderdeel van 12 Infanteriebataljon Luchtmobiel. Een van de drie infanteriebataljons van de Luchtmobiele Brigade. De Luchtmobiele Brigade werd in 1992 opgericht en de bataljons werden een voor een gevuld met beroepssoldaten terwijl de dienstplicht nog steeds bestond.

Mijn Bravo Compagnie was medio eind 1993 gevuld met basisopgeleide beroepssoldaten. Het grote verschil met dienstplichtigen, waar ik tot dusver mee gewerkt had, was dat deze soldaten niet afzwaaiden nadat ze in een jaar tijd opgeleid en getraind waren maar juist belangrijke stappen zetten naar verdere professionalisering als beroepssoldaat.

Heel veel tijd tot verdere professionalisering kregen wij niet omdat de toenmalige minister van Defensie de Luchtmobiele Brigade zo snel mogelijk operationeel wilde zien in een missie. Die missie werd snel gevonden. Voor de beveiliging van de door de Bosnische Serviërs belegerde moslimenclave Srebrenica was vanuit andere landen weinig belangstelling. De daarvoor bestemde militaire eenheid moest zich immers vrijwillig in de Bosnisch-Servische omsingeling begeven met als taak de eveneens omsingelde moslimbevolking te beschermen.

Al gauw bleek dat ook de moslimstrijders misbruik van de situatie maakten. Vanuit de beschermde enclave voerden zij “hit and run” acties uit waarbij Bosnisch-Servische burgers in de buurt werden beroofd en vermoord.

Het is achteraf natuurlijk makkelijk oordelen over de wijsheid van de beslissing om Dutchbat onder de heersende randvoorwaarden Srebrenica in te sturen maar ook vooraf waren er al ernstige twijfels. Al snel bleek het een rampzalige beslissing omdat Dutchbat vanaf het begin door de Bosnische Serviërs werd afgeknepen van bevoorrading met voedsel en vooral van munitie en middelen om de bewapening in bedrijf te houden.

Uiteindelijk is Srebrenica op 11 juli 1995 in de handen van de VRS gevallen na een korte strijd van vijf dagen. De gevolgen waren verschrikkelijk. Van de moslimbevolking zijn ongeveer 7.000 mannen weggevoerd en vermoord. Nederland heeft daar een nationaal trauma aan overgehouden. De Nederlandse soldaat¹ Raviv van Renssen is tijdens deze korte strijd in Srebrenica gesneuveld.

Er was niet genoeg ruimte in de moslimenclave Srebrenica om het heel Dutchbat te ontplooiën dus werd de Alfa Compagnie van Dutchbat-1 in eerste instantie ingezet om het vliegveld van Tuzla te beveiligen. Voor wij (Bravo Compagnie van Dutchbat-2) hen aflostten, kreeg de Alfa Compagnie van Dutchbat-1 de zogenaamde Sapna Vinger als eigen gebied van verantwoordelijkheid.

Als je de enclave Srebrenica zou omschrijven als een soort moslimeiland in een Bosnisch-Servisch gebied dan zou je de Sapna Vinger kunnen omschrijven als een schiereiland. Verschillende locaties in de Sapna vinger werden door de Bosnische Serviërs regelmatig onder vuur genomen met mortieren, waaronder ons kamp in Simin Han. Maar ook Tango Twee en de patrouilles naar het dorp Teocak in de noordelijke punt van de Sapna Vinger waren regelmatig het doelwit van mortieraanvallen. Daarnaast is het meerdere keren voorgekomen dat onze mobiele observatieposten zwaar onder vuur werden genomen doordat militairen van de ABiH dit vuur uitlokten door vanaf locaties vlak bij onze opstelling op de opstellingen van de militairen van de VRS te vuren. Dit is zo gebleven nadat wij zijn afgelost door de Alfa Compagnie van 13 Infanteriebataljon Luchtmobiel.

Bij een beschieting met mortieren op 29 maart 1995 op Tango Twee is soldaat der eerste klasse Jeffrey Broere gesneuveld. Vlak voor hij de veilige bunker bereikte sloeg de tweede mortiergranaat in. Later, op 3 juni, werd een pantservoertuig van de Alfa Compagnie op de terugweg van Tango Twee naar Simin Han getroffen door een antitankraket afgevuurd door de VRS vanaf Mount Vis. Hierbij raakten sergeant der eerste klasse Pieter van Wesel en soldaat der eerste klasse Gaby Looman zeer zwaar gewond.

De gebeurtenissen van 18 en 19 september in Babina Luka hebben een hele diepe indruk achtergelaten bij de militairen van de Bravo Compagnie. Daar ben ik er zeker een van. We hebben geholpen bij de opvang van zo'n 2.500 ontheemden. Dit waren voornamelijk moslims die

door de Bosnische Serviërs uit het door hen bezette gebied gezet werden. Onder deze ontheemden waren veel bejaarden en zelfs veel gehandicapte en demente bejaarden. Het waren hartverscheurende taferelen.

Omdat ze al dagen onderweg waren, hadden de meeste bejaarden zichzelf al meerdere malen bevuild. We troffen ze in onvoorstelbaar mensonterende toestanden aan in het niemandsland tussen de twee frontlijnen. Een van de ontheemden was op een mijn gelopen en lag dood te bloeden. Gevoelens van woede en machteloosheid strijden om de boventoon. Er was een spontane samenwerking ontstaan tussen de hulporganisatie van de Bosnische overheid, een afdeling van het Internationale Rode Kruis en de Bravo Compagnie.

Met man en macht hebben we gewerkt om de ouderen, gehandicapten en overigen die niet op eigen kracht vanuit het diepe dal waar ze gedumpt waren naar de verzamelplaats in Babina Luka konden komen, in onze twee YPR-gewondentransport te laden en te vervoeren. Ook het uiteengerukte lichaam van de oude man die op de mijn was gelopen is door ons geruimd. Daarnaast hadden de Bosniërs een aantal door paarden getrokken wagens ingezet voor hetzelfde doel.

Als ik lees wat Marcel schrijft over de alles doordringende stank van urine en uitwerpselen is het net of ik die geur weer ruik.

De laatste jaren kom ik regelmatig in contact met (oud)collega's van verschillende uitzendingen die geconfronteerd zijn met een posttraumatisch

stressyndroom (PTSS). Het is mij opgevallen dat al deze collega's de onmacht om iets te kunnen doen aan waargenomen ernstig menselijk leed als oorzaak aanwezen. Niet de angst om te sneuvelen of gevoelens van onveiligheid. Machteloosheid die leidt tot intense gevoelens van woede waar je vervolgens niets mee kunt en dus wegstopt. Die gevoelens komen ooit weer naar boven. Dan zijn ze soms zo diep en lang weggestopt dat je eerst niet weet waar ze vandaan komen of wat de oorzaak was.

Ik ben er van geschrokken van de grote aantallen. Het is mij al regelmatig overkomen dat ik een voormalig lid van onze oude Bravo Compagnie tref en die me vervolgens een aantal namen noemt van "onze" mannen die last hebben van PTSS. Ik besef dat ik dit heel erg heb onderschat en ik vermoed dat ik niet de enige ben bij de Koninklijke Landmacht.

Over de behandeling van PTSS hoor ik tegenstrijdige berichten. Ik geloof dat de inzichten van dit moment aangeven dat je niet zozeer kunt genezen van PTSS. Je moet er mee leren leven. Een van de voorbeelden hiervan is de speciaal opgeleide PTSS-hulphond van de Stichting Hulphond. Een PTSS-hulphond helpt zijn baas om te gaan met stress veroorzaakt door traumatische ervaringen. Hij is er bijvoorbeeld in getraind om de eerste verschijnselen van een nachtmerrie te signaleren. Hij maakt dan zijn baas wakker zodat de nachtmerrie en de herbeleving stopt waardoor de nachtrust beter is.

Ik denk dat het belangrijk is om te onderkennen waar de gevoelens van onrust en verdriet vandaan komen. Ook voor je naaste familie en vrienden. Als je zelf begrijpt wat

er met je aan de hand is, kun je er waarschijnlijk beter mee omgaan en kun je het beter uitleggen aan je omgeving.

Ik herinner me Marcel van Hemert als een serieuze en bescheiden jongeman die opviel door zijn lengte. Verder viel hij niet echt op omdat hij altijd heel serieus en gedreven zijn werk deed als geneeskundig verzorger. Ik herinner me ook de gesprekken met Marcel over zijn toekomst. Hij wilde bij de Koninklijke Landmacht blijven dus was hij aan het einde van de uitzending druk met solliciteren op vervolgfuncties. Het was destijds niet eenvoudig om voor specialistische geneeskundige functies in aanmerking te komen. Ik werd geacht zijn sollicitatieformulieren te voorzien van een advies commandant en dit advies besprak ik altijd met de sollicitant. Ook mijn goede aanbevelingen gaven geen garanties.

Ik ben hem in de jaren na de uitzending nog regelmatig tegengekomen als onderofficier bij de Geneeskundige Dienst. Bijvoorbeeld tijdens een Nijmeegse Vierdaagse waar ik hem zag als commandant van een geneeskundig verzorgingsdetachement. Nog altijd even serieus en toegewijd. Dan groet je elkaar en zoek je altijd even contact maar dat leidt meestal niet tot diepgaande gesprekken.

Ik herinner me nog een onbelangrijk voorval. De Bravo Compagnie was nog maar deels ergens in de tweede helft van 1993 toen we op een zekere ochtend zwemtraining moesten ondergaan in het zwembad van het sportcentrum Papendal vlak bij Arnhem. Voor het transport werden ons twee DAF-trucks ter beschikking

gesteld zonder chauffeurs. Daar moesten we als Bravo Compagnie zelf in voorzien. Ik vroeg de aangetreden soldaten of een van hen een militaire vrachtwagen kon besturen en die ook de vereiste rijbevoegdheid had. Marcel bleek de enige te zijn en naast hem was ik zelf de enige andere met deze rijbevoegdheid. Dat de commandant en een soldaat bij gebrek aan alternatieven de compagnie naar het zwembad reden en vervolgens zelf deelnamen aan de zwemtraining was typerend voor de beginperiode van de Luchtmobiele Brigade.

Piet van der Sar
kolonel b.d.

Voorwoord

Ik zat bij 43 Geneeskundige Compagnie toen Marcel in januari 2004, tijdens het jaarlijks terugkerend uitje van het peloton, als de nieuwe opvolgend pelotonscommandant werd voorgesteld.

Al snel groeide er tussen ons een vriendschap. Een vriendschap die later uitmondde in een liefdesrelatie.

Van zijn uitzendingen heb ik niks meegekregen; toen kenden wij elkaar nog niet.

Ik ben een gevoelspersoon. Ik voel het wanneer mensen ergens mee zitten, zeker als het om een dierbare gaat.

Eén van mijn onhebbelijke eigenschappen is dat wanneer ik zoiets voel, ik begin te pulken. Net zo lang tot ik er achter kom wat er aan de hand is. Zo ook bij Marcel toen we net samenwoonden.

Ik merkte aan alles dat het niet lekker liep. Al snel bleek dat hij jarenlang zijn gevoel had weggestopt. Door mijn gepulk werd de kraan opengezet.

Veel later bleek dat hij PTSS-gerelateerde klachten heeft. Vooral door zijn eerste uitzending met *Dutchbat II*.

Een moeilijke en zware tijd vol ups en downs volgde. Ons motto van toen, en nog steeds, heeft ons veel kracht gegeven: “*Echte liefde overwint alles!*”

PTSS of PTSS-gerelateerde klachten raak je nooit kwijt, je leert er slechts mee omgaan. Dit geldt voor de persoon die er last van heeft, maar zeker ook voor zijn omgeving.

Zelf heb ik voelsprietten ontwikkeld waarmee ik weet wanneer ik wel of niet kan pulken.

PTSS is nooit leuk, maar het heeft in ons geval onze liefde sterker gemaakt, ik durf bijna te zeggen: onverwoestbaar. Als je liefde het toppunt van PTSS kan overleven, overleeft de liefde waarschijnlijk alles.

We hebben twee kinderen. Onze dochter, de oudste, heeft dezelfde eigenschappen als ik.

Op een dag zei ze: *“Papa, het wordt tijd dat je je boekenkast opruimt en plaatsmaakt voor leuke boeken”*. Daarmee bedoelde ze dat het tijd is om zijn herinneringen af te sluiten en plaats te laten maken voor nieuwe, leukere herinneringen.

Dat was het laatste zetje dat Marcel nodig had voor het schrijven van dit boek, dat bijdraagt tot het plaatsmaken voor nieuwe verhalen in zijn *“boekenkast”*.

Ik ben heel trots op Marcel en onze liefde, en hoop dat er nog heel veel nieuwe boeken in de boekenkast van ons gezin mogen komen.

Jessica van Hemert-Kraack

Verantwoording

Dit boek is in essentie gebaseerd op het dagboek dat ik van 18 juli 1994 tot en met 17 januari 1995 heb bijgehouden tijdens de missie *Dutchbat II*.

Zonder de werkelijkheid zoals die zich in 1994-'95 heeft afgespeeld geweld te willen aandoen, wijk ik nu en dan van het dagboek af of vul ik dit aan.

Sommige situaties zijn geheel of deels (ook) door anderen beleefd of ondergaan, op dezelfde plaats of op een ander moment.

Om mijn privéleven en de operationele veiligheid van de krijgsmacht en mijn collega's te waarborgen, is de inhoud vaak algemeen of anoniem gemaakt. Mogelijk leest dit boek daarom als de 'waarheid' van velen.

Misschien is die 'waarheid' meer afgestompt of scherper dan de dagboek aantekeningen van toen verraden.

"The truth is incontrovertible, malice may attack it, ignorance may deride it, but in the end; there it is." Aldus Sir Winston Churchill

Marcel van Hemert

Achtergrond bij de missie en mij

In april 1993 begin ik in lichtingsploeg 93-05 als soldaat luchtmobiel bij de Bravo Instructie Compagnie van de School Luchtmobiel.

Na het voltooien van mijn luchtmobiele opleiding ontvang ik als soldaat der eerste klasse mijn rode baret op 1 november.

Vanaf mei 1994 ben ik als geneeskundig verzorger/chauffeur YA-4440¹ officieel geplaatst bij de

¹ DAF YA-4440. Middelzware, militaire vrachtauto. Opgevolgd door de DAF-YA 4442.

Verzorgingscompagnie van 1 (NL) VN-infanteriebataljon:
Dutchbat.

Op 18 juli 1994 vertrek ik naar voormalig Joegoslavië om deel te nemen aan de *United Nations Protection Force* (UNPROFOR). Drie dagen later neemt luitenant-kolonel der Jagers Peer Everts van 12 Infanteriebataljon Luchtmobiel het commando over de Nederlandse operatie in het noordoosten van Bosnië over van zijn rangenoot Chris Vermeulen van *Dutchbat I*.

Net als bij onze voorgangers wordt een van de compagnieën van het bataljon buiten de enclave Srebrenica ontplooid. De Bravo Compagnie, onder leiding van de kapitein Piet van der Sar, wordt gestationeerd in "het 'onbereikbare' Simin Han"², onder de rook van Tuzla.

De kolengestookte elektriciteitscentrale bij binnenkomst van Tuzla.

² *Srebrenica: een 'veilig' gebied. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area*. Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, 2002, pagina 1.642.

In de compagnie van kapitein Van der Sar ben ik soldaat der eerste klasse/gewondenverzorger. Zijn compagnie bestaat uit ongeveer 180 militairen en is uitgerust met pantserrups- (YPR) en wielvoertuigen en een drietal BiVi's³, geleend van het Korps Mariniers.

De compound in Simin Han ligt aan de zuidelijke rand van de *Sapna Thumb*⁴, dat deel van het operatiegebied waarin de taken van onze eenheid liggen.

De drie BiVi's van de Bravo Compagnie.

De *Sapna Thumb* wordt grotendeels beheerst door de *Bosniakken*⁵ en is, op een smalle corridor na, geheel omsingeld door de *VRS*⁶.

³ BV 206. Bandvagn, "sneeuwscooter". Zweedse All Terrain Carrier voor het vervoer van militairen door bijna alle soorten terrein, ongeacht de weersomstandigheden.

⁴ Terreindeel in ons operatiegebied. Genoemd naar de uitstulping op de kaart die op een duim liggend gebied liggen onder andere de dorpen en gehuchtjes Babina Luka, Brda, Jajići, Kalesija, Mededa, Sapna zelf en Teočak.

⁵ Moslims op de Balkan.

⁶ *Vojna Republika Srpska*. Leger van de Bosnisch-Servische republiek.

Middenin de *Sapna Thumb*, ruim 15 km oostelijk van de stad Tuzla in het laaggebergte *Mount Majevisa*, staat een betonnen toren. Een strategische locatie, die bij ons bekend is als de *Stolice Tower*. De toren is in handen van de VRS, die haar gebruikt voor radar- en verbindingsactiviteiten. *Stolice Tower* speelt een rol in de communicatie tussen de Servische regering en legerleiding in Belgrado en die van de Bosnische Serviërs in Pale, en ze helpt mee de geplaagde artilleriebeschietingen van de VRS op het doel te leiden. In september 1995 zal de toren door de NAVO in operatie *Deliberate Force* worden platgegooid. De enige overgebleven vrije strook in de Sapna wordt, naar verluidt, door de *Bosniakken* gebruikt om de enclave Srebrenica van voorraden te voorzien.

Heuvelop ten zuiden van Simin Han ligt de Čaklovići - tunnel, die de compound met het achtergelegen Kalesija verbindt. Daar bezet de VRS haar eerste roadblock⁷.

Om vanuit Tuzla de observatiepost Tango Twee of Tuzla Airbase (*Aerodrom Dubrave-Tuzla*) te bereiken, moet die tunnel worden gepasseerd. Het vliegveld, zuidelijk van Simin Han en ten oosten van Živinice, kan vanaf Tango Twee niet worden waargenomen. Het ligt relatief ver weg in het voorterrein.

Vanwege het voortdurende gevaar van beschietingen door de VRS wordt op dit vliegveld nauwelijks nog gevlogen. Dat is tegen het zere been van UNPROFOR, dat de verharde banen in maart 1994 van de *Bosniakken*

⁷ Wegversperring; barricade. Door (tijdelijk) een hindernis op de weg te plaatsen, vertraagt of verspert een roadblock het verkeer.

overgedragen heeft gekregen en er graag humanitaire hulpvluchten op wil uitvoeren.

Tuzla Airbase heeft vooral onze voorgangers en opvolgers het nodige werk opgeleverd. Zowel *Dutchbat I* als *III* hebben er vluchtelingen opgevangen, duizenden tegelijk, met name na de val van de enclave Srebrenica.

In onze periode doen er hardnekkige geruchten de ronde dat het vliegveld door de Amerikanen zou worden gebruikt om 's nachts heimelijk de underdog van de strijdende partijen van wapens te voorzien: de *Bosniakken*. Soms is 's nachts het doffe geronk van zware transportvliegtuigen te horen.

Een ander markant terreinkenmerk in onze *Area of Responsibility*⁸ is *Mount Vis*. De heuvel tegenover de observatiepost *Tango Twee*, maar uit het directe zicht, is in handen van de *VRS*. In VN-taal wordt ze *Sugar Hill* genoemd. De Bosnische Serviërs hebben er zware artillerie opgesteld; ze slagen erin die stellingen de hele oorlog in stand te houden en regelmatig granaten af te vuren.

Van het ene op het andere moment kan de sfeer in de *Sapna Thumb*, op de compound en rond *Tango Twee* in ons nadeel omslaan door acties van de strijdende partijen in onze AOR.

Na zes maanden actie en reactie keer ik op 21 januari 1995 vanuit dit gebied terug in Nederland.

⁸ AOR. Gebied van verantwoordelijkheid.